

Итак, можно сделать вывод о том, что развитие коммуникационных компетенций в курсе изучения русского языка иностранными студентами на современном этапе претерпело значительные изменения. Для многих студентов-нефилологов, особенно для обучающихся по системе English medium, все более актуальным становится использование методики Survival Russian, насыщенной полезной для адаптации и жизни в стране изучаемого языка страноведческой информацией.

Литература

1. Караванова, Н.Б. Говорите правильно! Курс русской разговорной речи / Н.Б. Караванова. – М., Русский язык. Курсы, 2006.—304 с.
2. Климкович, О.А. Пособие для беженцев по русскому языку: в 2 ч. Ч.1 / О.А. Климкович, И.Я. Кураш, С.М. Яковлев. – Мн., Четыре четверти, 2019. – 192 с.
3. Страноведение Республики Беларусь. Учебно-методические рекомендации для иностранных студентов и слушателей ПО / авт.-сост. И.В. Бондал, Н.Е. Минина, С.М. Яковлев. – Витебск: ВГУ имени П.М. Машерова, 2019. – 48 с.

К.С. Півавэр (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава)

ВІНШАВАЛЬНЫ ТЭКСТ ЯК АБ'ЕКТ ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛАГІЧНАГА ДАСЛЕДАВАННЯ

Ключавыя словы: віншаванне, лінгвакультуралогія, беларуская лінгвакультура, эпідэйктычны жанр.

Беларускі лінгвіст Генадзь Антонавіч Арцямёнак застаўся ў памяці калег як ветлівы, добразычлівы і мудры кіраўнік, які стварыў у калектыве кафедры беларускага мовазнаўства, якой загадваў каля 20 год, цёплую, таварыскую атмасферу. Яскрава характарызуе Генадзя Антонавіча той факт, што да юбіляў падначаленых, а таксама розных свят ён пісаў вершаваныя віншавальныя тэксты, у якіх трапна і з тонкім гумарам адзначаў рысы характару і біяграфічныя факты калег, шчыра зычыў усяго найлепшага. Думаецца, што жанр віншавання з'яўляецца моўным матэрыялам, цікавым для лінгвістаў, у тым ліку лінгвакультуралагаў.

Адзначым таксама, што назіраецца тэндэнцыя да пашырэння кола аб'ектаў лінгвакультуралагічнага аналізу, які традыцыйна арыентаваны на аналіз лексічнай сістэмы моў, а таксама спецыфічных адзінак, якія адлюстроўваюць вопыт культуры (прэцэдэнтных феноменаў, парэміялагічных і фразеалагічных адзінак і этыкетных клішэ). Аднак з'яўляюцца працы па вывучэнні фальклорных, гумарыстычных жанраў, мастацкіх тэкстаў. Актуальнасць дадзенага даследавання абумоўлена таксама тым, што яно здольна пашырыць уяўленне пра тое, якім чынам

стэрэатыпы і ўстаноўкі нацыянальнай карціны свету ўзаемадзейнічаюць з жанравымі мадэлямі (у нашым выпадку – віншавання).

Мэта даследавання заключаецца ў выяўленні лінгвакультурнай спецыфікі функцыянавання беларускага віншавання. Мэта прадугледжвае вырашэнне наступных задач: 1) удакладніць набор агульных структурна-кампазіцыйных блокаў віншавальных тэкстаў; 2) на аснове эмпірычнага матэрыялу выявіць спецыфіку функцыянавання жанру віншавання ў беларускай лінгвакультуры; 3) вызначыць далейшыя перспектывы напрамкі вывучэння жанра віншавання ў лінгвакультуралагічным аспекце.

Аб'ектам даследавання з'яўляецца мадэль маўленчага жанру віншавання ў беларускай лінгвакультуры. Прадмет даследавання – лінгвакультурныя асаблівасці функцыянавання беларускіх віншавальных тэкстаў. Метады: суцэльнай выбаркі, кантэкстуальнага аналізу.

Матэрыял даследавання – віншаванні ў інтэрнэт-дыскурсе. (www.vinshuem.damien.bel), устойлівыя зычэнні, запісаныя Ф. Янкоўскім [1]. Інтэрнэт-віншаванні могуць з поўным правам быць аднесены да народнай культуры па той прычыне, што іх тэксты ствараюцца шырокімі масамі носьбітаў мовы і культуры.

Запатрабаванасць і прадуктыўнасць віншавальнага жанру заканамерна робяць яго аб'ектам навуковых інтарэсаў лінгвістаў. Так, С.В. Шаталава адносіць віншаванні да сучасных эпідэйктычных жанраў маўлення: “Эпідэйктычнае маўленне – гэта маўленне паказальнае; зварот да пазамоўнай рэчаіснасці, які дае ўяўленне пра мараль і антымараль, у аснове якой ляжыць рытуал і правілы маўленчага этыкету” [3, с. 4]. Віншаванні прадстаўляюць сабой распаўсюджаны маўленчы жанр, які мае вялікую ролю ва ўстанаўленні і нармалізацыі міжасобасных адносін. Высокая значнасць дадзенага маўленчага жанра праяўляецца ў тым, што ў многіх культурах ён мае распрацаваную рытарычную форму, якая “ўбірае ў сябе” іншыя маўленчыя жанры (пахвала, камплімент).

Метадам суцэльнай выбаркі намі адабрана 100 віншаванняў. Большасць з даследаваных віншавальных тэкстаў створана згодна з агульнымі традыцыямі: віншаванне павінна ўзгадняцца са святам і ўключаць пажаданне здароўя, адрасант павінен быць шчырым, даставіць адрасату радасць, выклікаць эмацыйную рэакцыю. Думаецца, што падобная характарыстыка ўласціва віншаванням розных культур, але віншаванні могуць даць каштоўны матэрыял, які дазваляе зрабіць высновы аб тым, як і якія каштоўнасці культуры (маралі і антымаралі), яе ключавыя паняцці адлюстроўваюцца ў гэтым жанры.

Адной з важных задач лінгвакультуралогіі з'яўляецца выяўленне культурных канатацый у змесце лексічных адзінак. Так, метадам кантэкстуальнага аналізу выяўлены станоўчыя канатацыі наступных слоў:

сонца (*Няхай вам сонца смяецца, / Няхай вам усё ўдаецца; Жадаем Вам мы радасці і сонца, / Надзейных у жыцці заўжды сяброў; Толькі*

сонца – ў Ваш цудоўны дом); святло (Жадаем шчасця, шчодрога святла; Светлым будзе кожны новы юбілей!) Хай сонца добрае надзеі / І вашы душы азарыць; Святло любові і надзеі, І веры – з ёй так шчасна жыць; Жадаем гожа і шчасліва / Святло душы сваёй дарыць!

Непажадальнасць тых ці іншых з’яў сведчыць пра негатыўную канатацыю наступных лексічных адзінак: *бяда* (*Не сутыкайцеся з бядой*); *бура* (*Хай жыццёвыя мінаюць буры*); *нягода, напасці* (*Не памятай нягоды і бед; Беражэ няхай Бог ад напасцяў*).

Віншавальныя тэксты могуць выкарыстоўвацца пры мадэляванні канцэптаў. Так, пры суцэльнай выбарцы 100 кантэкстаў намі выўлена, што са 100 тэкстаў у 86 узгадваецца *шчасце*, 58 – *здараўе*, 50 – *дабрабыт*, што, відавочна, сведчыць пра важнасць гэтых канцэптаў у моўнай карціне свету беларусаў. Частотнымі таксама з’яўляюцца канцэпты *бог, лёс* (уключна з рэпрэзэнтантам *доля*). Віншаванне рэпрэзэнтуюе дваістасць беларускага светапогляду – рэлігійнага (узгадваючы Бога) і язычніцкага, ці фаталістычнага (вера ў лёс): *Дай вам Бог не ведаць бед, / Не ведаць гора і няшчасця; Беражэ няхай Бог ад напасцяў; Хай заўжды табе доля спрыяе; Няхай яшчэ нямала год / Не ведае Ваш лёс нягод; лёс цябе няхай беражэ.*

Устойлівыя віншаванні з’яўляюцца сведчаннем пэўных стэрэатыпаў паводзін, напрыклад, у кантэксце *Каб вы заўсёды мелі, уволю спажывалі і бедных надаралі!* [1, с. 338] прасочваецца традыцыя узаемадапамогі, асабліва тым, каму гэта патрэбна найбольш. Захаванне добрасуседскіх адносін адлюстравана ў наступным віншаванні: *Каб доўгія гады жылі, каб здаровыя былі і на нас не забываліся!* [1, с. 339].

Многія ўстойлівыя зычэнні патрабуюць дадатковага лінгвакультуралагічнага каментарыя для людзей, незнаёмых з беларускай культурай. Напрыклад, у зычэнні *Будзь вясёлы, як сват на вяселлі, здаровы, як вада, багаты, як зямля* [1, с. 335] адлюстраваліся архетыпічныя ўяўленні пра стыхіі, а таксама дадатковага тлумачэння будзе патрабаваць вобраз свата. Як вядома, сват – гэта адна з ключавых асоб на беларускім вяселлі, якая не толькі прысутнічае на ўсіх абрадавых этапах (сватанне, заручыны, запоіны), але часта іграе найважнейшую ролю, таму часта сватамі станавіліся гаваркія, дасціпныя мужчыны, якія маглі б вельмі хутка пажартаваць, спяваць, добра ведалі традыцыі.

Цікавым фактам для лінгвакультуралагаў з’яўляюцца сітуацыі, пры якіх ужываецца віншаванне – гэта народныя святы, перадусім, Каляды і Вялікдзень. Моўныя сродкі гэтых тэкстаў насычаны вобразнасцю, глыбока сімвалічныя, утрымліваюць этнамаркіраваную лексіку: *А дай жа, божа, / Пану гаспадару... / Ой, жыці-быці, / Піва варыці...; На нова лета / Хай родзіць жыта. / Шчодры вечар, багаты вечар! Шчодры вечар, багаты вечар! / Жыта, пшаніца, / Усякая пшаніца.*

Адным з аб’ектаў даследавання лінгвакультуралогіі з’яўляюцца прэцэдэнтныя тэксты – “добра вядомыя і шырокаму атачэнню дадзенай

асобы, уключаючы яе папярэднікаў і сучаснікаў, і, нарэшце, такія, зварот да якіх узнаўляецца неаднаразова ў дыскурсе дадзенай моўнай асобы” [2, с. 216]. На нашу думку, адным з такіх беларускіх тэкстаў з’яўляецца агульнавядомая песня “Бывайце здаровы”. Гэта беларуская застольная песня на словы паэта А. Русака, музыку І. Любана была напісана ў 1936 г., пэўны час песня лічылася народнай. У тэксце ўдзячныя госці вяртаюцца дадому і зычаць ветлівым гаспадарам дабрабыту (*Каб жыта ў полі / Трубою вілося, / Каб сала ў хаце / Кубламі вялося*), шчасця (*Няхай жа на шчасце / Цвіце ваша доля*), ладу ў сям’і (*Яшчэ вам жадаем / Прыбытку ў хаце / Не мала, не многа – / Штогод на дзіцяці*). Тэкст насычаны словамі з этнакультурным значэннем (*чарка, жыта, хата, карагод*). На нашу думку, у гэтай папулярнай песні-віншаванні адлюстраваліся многія рысы беларускай ментальнасці – гасціннасць, добразычлівасць, пачуццё гумару.

Такім чынам, адным з напрамкаў у межах лінгвакультуралагічнага падыходу з’яўляецца даследаванне карціны свету асобных жанраў, г.зн. выяўленне і апісанне моўнага/тэкставага/дыскурсіўнага адлюстравання ментальных уяўленняў пра асаблівасці арганізацыі свету ў межах дадзенага кантэксту. Мы прыйшлі да высновы, што жанр віншавання дае звесткі для вывучэння канцэптаў *шчасце (доля), здароўе, сям’я*, падкрэслівае іх ярка выражаны каштоўнасны кампанент, дае матэрыял для вывучэння культурных канатацый (напрыклад, такіх лексем, як *сонца, святло* – пазітыўная; *бура, бяда, горыч*). Безумоўна, беларускія віншавальныя тэксты патрабуюць далейшага лінгвакультуралагічнага аналізу – перадусім, параўнальна-супастаўляльнага (з такімі ж жанрамі ў іншых мовах), што дазволіць выявіць нацыянальна-спецыфічныя асаблівасці беларускай лінгвакультуры.

Літаратура

1. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / склад. Ф. Янкоўскі; прадм. Д. Я. Бугаёва. – Мінск : Беларуская навука, 2004. – 494 с.
2. Караулов, Ю. Н. Роль прецедентных текстов в структуре и функционировании языковой личности / Ю.Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы: доклады советской делегации на VI конгрессе. – МАПРЯЛ. М.: Русский язык, 1996. – С. 215–216.
3. Шаталова, С. В. Эпидейктические жанры речи: автореф. ... канд. дис. филол. наук / С.В. Шаталова; Яросл. гос. пед. ун-т им. К. Д. Ушинского. – Ярославль, 2007. – 28 с.